

СТАНОВИЩЕ

От: доц. д-р Марко Петков Димитров

Университет за национално и световно стопанство – София

Научна специалност: 2.2. История и археология (История на България)

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата в Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

Автор на дисертационния труд: Любомир Трайчов Коцев

Тема на дисертационния труд: „Модернизация в българското село през социализма (етноложко проучване по материали от Софийско)“.

Любомир Коцев се е обучавал в докторантска програма към катедра „Етнология“ в Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ по научната специалност „Етнология“.

Представеният за защита дисертационен труд е в **обем** от 235 машинописни страници и се състои от увод, пет глави, заключение и библиография от 140 заглавия, от които 50 на чужд език (английски). Авторът е избрал нетипичен начин за подреждане на **източниците**, като ги е разделил на книги, статии и електронни източници. В библиографията са включени, освен български автори и изследвания на румънски, полски, унгарски, немски, американски учени в областта на историята, социологията, антропологията, засягащи процесите в развитието на аграрните отношения в държави от бившия социалистически лагер.

Като обобщение може да се отбележи, че дисертационния труд е добре структуриран, използваната литература е достатъчна по обем и разнообразие и дава възможност за постигане на целите, които си е поставил докторантът.

В историята на България от епохата на социализма все още има бели петна или не добре изследвани проблеми. Освен това, поради близостта до нашето време на събитията от този период, има доста пристрастност в анализа и оценката на случилото се тогава в българското общество. От такава гледна точка избраната от докторанта тема е особено **актуална**.

Целите и задачите, които си е поставил Коцев са ясно определени и точно формулирани, което също допринася за актуалността и значимостта на

дисертационния труд. Добре са подбрани и **методите**, които авторът използва. Това са изследователски методи от областта на историята, етнологията, социологията.

Обект на изследването са процесите, които се развиват в българското село в социалистическия период. Това е една сфера на българското общество и икономика, която вече е привличала вниманието на историци, социолози, етнологи, икономисти. В нашия случай, обаче, погледът е конкретен, като събитията в национален мащаб са пречупени през случващото се в наблюдаваните от автора населени места в Софийско. С привежданите конкретни примери се придава по-голяма автентичност на изследването и тезата на Людмил Коцев става още по-аргументирана.

Дисертационният труд е фокусиран върху процесите на модернизация в българското село след 1944 г. За тази цел последователно се изследват действията (политиката) на българската държава, които авторът нарича „социалистически идеологизиран подход“. Чрез теренни проучвания докторантът показва аргументирано ефекта от тези действия, които определя като „реформи“, върху бита на населението и стопанството в селищата, обект на неговото проучване. В това намираме едно от основните качества и същевременно постижение на дисертацията.

Съществен положителен елемент, който прави дисертацията добро изследователско постижение, е използването на сравнителен подход със състоянието и развитието на българското селско стопанство в периода преди 1944 г. Съпоставянето на двете епохи прави още по-ясни радикалните промени и процеси случващи се в тази сфера на българската икономика през 50–80-те години на ХХ в. във връзка с поземлената собственост, отношението към селскостопанския труд, миграционните движения, мотивите за съпротивата срещу колективизацията и т. н.

Същевременно, използването на конкретните данни от проведените теренни проучвания е позволило на автора да очертае съществената разлика в кооперирането на селищата от планинските и полупланински райони и селищата в равнината. Това също е един положителен момент в изследването.

Трябва да се оцени и стремежът на Коцев да потърси паралели с процесите в аграрната сфера и в други държави, бивши членове на социалистическия лагер. С това той показва, че, като се изключи влиянието на някои национални особености, тези процеси са почти еднотипни и могат да се определят като системни белези на социализма.

Не на последно място градивен елемент в дисертацията представлява и значителният труд, който е положил Коцев за очертаване на теоретичната основа на изследването, което прави възможно поставянето на българския случай в контекста на по-глобалните процеси в модернизацията като световен феномен.

Модернизацията в българското село в епохата на социализма има много страни и влиза полето на различни науки. Преди всичко, обаче, проблемът е икономически и по-специално в нашия случай е част от стопанската история. Трябва да се отбележи, че докторантът е показал много добре икономическия аспект на модернизацията в българското село през изследвания период (макар че това не е основния фокус на задачите, които си е поставил) и с това допринася за по-детайлното изясняване на някои проблеми в стопанската история на България. Коцев хвърля светлина върху един ефект, който управляващата БКП преследва с колективизацията – освобождаването на работна сила за индустрията. Такъв ефект има класическата протоиндустриализация в северозападната част на Европа през XVI-XVIII в. Само, че в нашия случай движението на работната сила към градовете става насилствено, а не по естествен път, както е там. Това е още един аргумент, че българската модернизация е предимно догонваща и компенсираща, а не толкова „множествена модерност“ (както допуска, че е, докторантът на стр. 21).

Ще отбележа още един положителен момент от дисертацията на Коцев. Той много добре показва, как механизацията на селското стопанство в наблюдаваните селища променя неговата производствена структура, като постепенно се изоставят тези земеделски култури, които изискват повече работна сила и са по трудоемки. Те се заменят с артикули, които могат да се отглеждат механизировано. Тези промени дават отпечатък върху бита, доходите и миграцията на населението и представляват един елемент на интензификация на отрасъла не само в изследвания район, но и в страната като цяло (с. 123-124).

Като **обща оценка** може да се отбележи, че докторантът е изпълнил в много голяма степен задачите, които си е поставил с разработката на дисертационния труд.

В автореферата Любомир Коцев е отбелязал **четири основни приноса**. Всички те могат да се открият в текста на дисертационния труд. Смятам, че приносите са релевантни на съдържанието на труда. Може още да се желае по отношение на първия посочен принос, който е определен като: „Направен изчерпателен преглед на научната литература за теориите за модернизацията и модернизационните политики и промени в селото“. В първа глава, където се прави този преглед, не фигурират автори като Франклин Менделс, Александър Гершенкрон, Петер Криде, Нанс Медик и др. Особено съществен в случая е А. Гершенкрон, който пише точно за индустриализацията в икономически изостаналите държави през XX в. Същият има специална статия посветена на България.

В автореферата докторанта е посочил три заглавия на свои **публикации**. Те са по темата на дисертационния труд и представляват по-задълбочени изследвания на отделни проблеми, свързани с неговото разработване.

Авторефератът отговаря на изискванията за съкратено изложение на структурата, целите, задачите и основните тези на докторантския труд.

Към дисертацията на Любомир Коцев могат да се направят известни критични бележки, както и някои препоръки.

Бележките не са толкова по същността на изследването, а се отнасят до някои формулировки, както и до използването на източниците и научния апарат. На някои места се привеждат статистически данни от трудовете на други учени (пример – стр. 36, стр. 45 и др.). Принципно е правилно да се види оригиналната статистика, още повече че тя е съвсем достъпна, особено за периода до 1944 г.

На някои места се излагат конкретни данни и събития в изследваните от автора селища, но не се посочат източниците. Освен това, на места в дисертацията не са цитирани точно източниците, особено когато става за изследвания на други автори. Има някои сгрешени години (пример – годината на Закона за наследството, стр. 44).

Не съм съвсем съгласен с някои от тезите на автора, особено за времето преди 1944 г. Това, обаче, е въпрос на полемика, без която трудно може да се доближим до истината в историята. Още повече, че Коцев се доверява на становищата на други автори.

Като обща **препоръка** предлагам на автора, освен отстраняването на посочените по-горе слабости, да синтезира по-добре структурата на своя труд, особено, ако смята да го публикува. Текстът е много накъсан с кратки параграфи, които, според мене, на някои места могат да бъдат обединени.

В заключение, искам да подчертая, че представеният дисертационен труд отговаря на изисквания на ЗРАСРБ и на основание на изложеното по-горе препоръчвам на почитаемото жури **да присъди** на Любомир Трайчов Коцев образователната и научна степен „доктор“ в направление 3.1 „Социология, антропология и науки за културата“ (научна специалност „Етнология“), за което ще дам своя **положителен глас**.

06.03.2017 г.
Гр. София

доц. д-р Марко Димитров